

A vitát megnyitom!

Zolnay Fruzsina*

Szivák Judit (2010): A vita. Gondolat Kiadó, Budapest.

A szerző, *Szivák Judit*, 1993 óta az Eötvös Loránd Tudományegyetem munkatársa. PhD fokozatát neveléstudományokból itt szerezte 2000-ben, azóta is számos tanulmány, szakkönyv közreműködője, társszerzője vagy szerzője.

A vita című, *A vitakultúra fejlesztése, illetve a Szociális kompetenciák fejlesztése a vita segítségével* alcímeket viselő, közel száz oldalas oktatás-módszertani kiskönyv, amely a Gondolat Kiadónál jelent meg 2010-ben, vitamódszereket tartalmaz, ismerteti az egyes vitatípusok sajátosságait és példákon keresztül bemutatja azok felhasználási lehetőségeit.

A könyv tíz fejezetre tagolódik. Az első négy rövid, egyenként két oldalas, bevezető fejezet definiálja a vita kifejezést előbb köznyelvi, majd módszertani jelentésében is, eloszlatja a felmerülő félreértéseket *vita*, *vitatkozás*, *veszekedés* és egyéb közeli „műfajok” között, valamint felhívja a figyelmet a vita, mint módszer fontosságára. Rámutat a vita jelentőségére

az oktatásban, nevezetesen arra, hogy a vita alkalmazása nem kizárólag módszerválasztási kérdés, hanem a demokrácia értékének képviselője is, amelyen keresztül az aktív állampolgári létre készítjük fel tanítványainkat.

Ezekből a fejezetekből ismeri meg az olvasó a vitában hangsúlyosan megjelenő négy interperszonális képességet: 1) az *egymás megértésének* képességét, 2) a *vitapartner érveinek értelmezni tudását* mint képességet, 3) a *vitapartner érzéseinek megértését*, valamint 4) a *saját érvek és gondolatok megfogalmazni tudását*. Szintén e bevezető fejezetekben olvashatunk a *raciónalis vita* fogalmáról, mely a vitapartnernek közötti, tisztán észérvekre hagyatkozó egymás meggyőzése, s mint ilyen, maga a „vitaideál”. A szerző négy pontban ismerteti azokat a veszélyeket is, melyeket figyelmen kívül hagyva könnyű letérni a konstruktív, korrekt vita mezsgyéjéről, s a játékszabályok megszegésével az egyik vitázó fél akár behozhatatlan, de mindenképp méltatlan előnyhöz is juthat. Ezek kívül esnek a racionális vita keretein. Az utolsó rövid fejezet a vitára, mint oktatási módszerre koncentrálna, melynek hármass célja az *ismeretek elsajátítása*, a *gondolkodás fejlesztése* és a *kommunikációs készségek javítása*.

Az ötödik fejezet a Nemzeti alaptanterv és a vita módszerének viszonyát vizsgálja. Kitér a vita konkrét felhasználási lehetőségeire az *anyanyelvi kommunikációban* (5.1), az *idegen nyelvi kommunikáció* kapcsán (5.2) és a *természettudományos műveltség elsajátításánál* (5.3). Mindezekről a részletes konkrétumok szintjén is több fejezeten keresztül lehetne értekezni, sorolni a módszereket, azok előnyeit, a konkrét témákat, vitaindító felvetéseket, provokatív mondatokat, de ez az egyes felhasználási területek említésekor terjedelmi okokból nem lehet célja e könyvnek. Felhívja viszont a figyelmet a vita módszerén keresztül erősödő motivációra és magabiztosságra, mint a *hatékony önálló tanulás* (5.4) elengedhetetlen elemére. Így a *probléma felismerése, értelmezése, elemzése*, az érvekben használt *információs tartalmak kritikus kezelése* szintén nélkülözhetetlen kompe-

* Károlyi Mihály Magyar Spanyol Tannyelvű Gimnázium fruzsina.zolnay@gmail.com

tenciák a vitában éppúgy, mint az önálló tanulásban. A vita jelentőségét hangsúlyozva a szociális és állampolgári kompetenciák tekintetében a legfontosabbnak a *személyes előítéletek leküzdésére* nevelést és a *kompromisszumra való törekvést* emeli ki a szerző. A személyes és szociális kulcskompetenciák elemeinek nyolc pontba szedett felsorolása mellett, kitér a vita személyre szabott, differenciált tanulásszervezés során tetten érhető pozitív hatásaira is.

A könyv második öt fejezetében konkrét példák, javaslatok, ötletek olvashatók, melyek közül is kiemelkedik konkrétumaival és ötletgazdagságával a hetedik és a kilencedik fejezet.

A hatodik fejezet a vita megvalósulásának kognitív és morális feltételei mellett kitér a vitákban potenciálisan betölthető szerepekre (6.1), úgymint: *szervező, megvilágosító, energiaadó, békebíró* stb.

Ennél is fontosabbak a vita vezetésével kapcsolatban megfogalmazott, feltétlenül betartandó intelmek, (6.2) és az eredményes vitavezetés nyolc pontban leírt lehetséges lépései. A vitavezető *irányító* képessége, *konstruktív* és pozitív értelemben *provokatív kérdései* éppoly elengedhetetlen elemei a vitának, mint a résztvevők figyelmét megfelelő módon (!) felhívni a *vita tisztaságára, az agresszió és a személyeskedés kerülésére*. Mindez a vitavezetés lépései közül még csupán az első. A többi hét a *vitaindítás, a véleménymondásra és állásfoglalásra készítés, az elemzés, az érvelés és a bizonyítás, az elhangzottak összegzését szolgáló megfelelő kérdések jó feltétele, valamint a biztonságos vitalétkör fenntartása* egész a *vita lezárásáig*.

A hetedik a legterjedelmesebb és legtöbb konkrétumot felsorakoztató fejezet. Számos egzakt vitatípussal ismerteti meg az olvasót, úgy mint az *exponáló vita, az akadémikus vagy tézisvita, a vitaháló, a csoportos- vagy konszenzusviták, a tervpályázat, az esetmegbeszélés, a szerepjáték, az érem két oldala* típusú vita, a *hova állsz?* és a *szövegvita, a terem 3 illetve 4 sarka vita, a vitapingpong, a mindenki egy ellen vagy a jövőkerék vita, a néma beszélgetés, a vitázó plakátok és a vitapublicisztika*. Ezeket a vitatípusokat konkrét példák, megvalósítási lehetőségeken keresztül mutatja be, elemzi. Az olvasó természetesen újabb tartalmakkal és hasznosítási lehetőségekkel töltheti meg az egyes vitatípusokat, melyek között vannak a gyakorlatban, az oktatás hétköznapi szinterein remekül alkalmazható, ám gyakorlati felhasználásukban nagyobb körültekintést igénylő módszerek, de a logikusan leírt példák, keresztül mindegyik jól érthetővé válik.

Kedvenceim a csoportos vitatípusok, melyek eredményesek lehetnek az oktatásban egy új anyagrészt bevezetésénél vagy feldolgozásánál. A mai középiskolai oktatásban bár sok fontos, a diákokkal közös feldolgozásra érdemes téma kínálkozik, az osztályfőnöki órák hasznos, de nem erőltetett és mindenki bevonására alkalmas tartalommal való megtöltése mégis mindig nehézséget okoz. Gyakorló osztályfőnökként nekem ennek a problémának a megoldásában sokat segítettek a fejezetben leírt vitatípusok. A *csoportos döntéshozatali játékok, konszenzusviták* (7.4.) alfejezet alatt nem csak pontos vitamenetek leírását olvashatjuk, hanem precíz útmutatót a javasolt felhasználásra, a vitázók életkorától, csoportlétszámától és a feldolgozandó témától függően. Ilyen részletes jellemzéssel és ajánlással találkozhatunk a 7.4.1. alpontban taglalt *léghajó*, a 7.4.2. alatt leírt *hajótöröttek* gyakorlatban, melyeket szintén az elérendő célok, a korosztály, az időigény és a javasolt forráskönyv részletezésével ismerteti a szerző. A 7.4.3. mutatja be a legnehezebbként számon tartott *konszenzusvitát*, melyet még körültekintőbb leírásból és példákból ismerhetünk meg. Ennek a típusnak a lényege egy rangsor felállítása közös egyetértés alapján, fontossági sorrend kialakítása után, de itt személyek közül kell választani! Számos tantárgyhoz kiválóan adaptálható: történelem, művészettörténet, irodalom, nyelvek – nemzetek nagyjainak kiválasztásával-, de még természettudományos tárgyak esetében is. A 7.4. alfejezet utolsó két alpontja a *globális problémáknak* illetve *kerettörténeteknek* nevezett vitafajták, amelyeket szintén konkrét példák tesznek szemléletessé, közérthetővé. A fejezetben ismertett vitatípusok megannyi felhasználási lehetőséget kínálnak: nyelvórákon, osztályfőnöki órákon, magyar, történelem és egyéb tantárgyak esetében, de fontos megjegyezni, hogy a vita mindig csak akkor lehet eredményes, ha a végén értékelik, összegzik és megfelelő módon lezárják.

A könyv 8. fejezetében ahhoz kap az olvasó hasznos tanácsokat, hogy milyen kérdések segítségével tudja megfelelően *megnyugtatni a kedélyeket, leszűrni a tanulságokat és feldolgozni a résztvevők tapasztalatait.*

Az utolsó előtti fejezet újabb metódust kínál a vitára, ez a *disputa* módszere, mely az angolszász *debate* magyar megfelelője, s mely nem a felek meggyőzését tűzi ki céljául vagy érvek ütköztetését, hanem egy kijelölt nézőponthoz gyűjt, sorakoztat fel érveket, függetlenül a vitában résztvevők személyes meggyőződésétől. Lényege, hogy a vitázó felek lássák ugyanannak a problémának más oldalról történő megközelítését is, behelyezkedjenek mások helyzetébe is, véleményüktől független, objektív érveket, tényeket is észrevegyenek, megfogalmazzanak. A vita tételmondatok mentén alakul ki, majd a vitát irányító bíró feladata eldönteni, hogy melyik oldalon hangzottak el logikusabb érvek. A *disputa lényege* (9.1.), a *vita célja* (9.2.), a *résztvevők* (9.3.), a *vita menete* (9.4.) és 63 potenciális *tételmondat* (9.5.) külön alfejezetben olvasható. A *felkészülés*, a *disputában való vitázás*, a *vita értékelése* alpontokban kerülnek bemutatásra, ahol külön szó esik az állító és tagadó álláspontot képviselő csapatok feladatairól, a bírók, a közönség és az időmérők szerepéről.

A 10. egyben záró fejezetben, a szerző a következő 10 tanácsban összegzi a hatékony vita kialakulásának feltételeit: *Beszélgessünk!*, *Alkossunk szabályokat!*, *Mi számít érvnek?*, *Állítsunk!*, *Tagadjunk!*, *Az érem két oldala*, *Próbáljuk együtt!*, *Gyűjtsünk tételmondatokat!*, *Bíraskodás*, *Megbeszélés*, *értékelés!*

Zárómondataiban leszögezi, hogy a tanulók szeretnek vitázni, valamint konklúzióként hozzáfűzi, hogy nekünk tanároknak is feladatunk, hogy megfelelő tanulási környezetet teremtsünk ehhez. A könyv olvasása során többször találkozunk megszólítással, egy-egy, az olvasóhoz feltett kérdéssel, mely megtöri és interaktívabbá teszi az olvasás élményét, felkelti az olvasó figyelmét és jobban bevonja őt a tartalom megértésébe. Pedagógiai szakkönyvről lévén szó, az ilyen finom, rejtett, de hatásos megoldások azért is fontosak, mert így a pedagógia nem csak a tartalomban jelenik meg, hanem a megfogalmazás módjában is.

A puha kötésű, füzetszerű megjelenésű könyv mintegy tízoldali mellékletet tartalmaz, melyben *Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának* 30 cikke olvasható. (Ti. ezek a 7.4.1.-es alfejezetben, a *léghajó* vitamódszerhez javasolt vitatételek. Mindazonáltal mellékletként való csatolásukat elhagyhatónak érzem.)

Felhasznált irodalomként tizenöt magyar és külföldi szerzőtől származó szakirodalmi alkotás jelenik meg, többek között olyan, a témában jártas szakemberektől, mint *Falus Iván*, *Halász Gábor*, *Nahalka István*, *Pethőné Nagy Csilla*, *J.T. Dillon*, *Th. Gordon* és *H.A. Murphy*. Az ajánlott szakirodalomban kilencvennél is több mű, cikk vagy könyv található.

Szivák Judit A vita című oktatás-módszertani kiskönyve, (mely a Gondolat Kiadó gondozásában jelent meg Budapesten, 2010-ben) ahogy az alcíme is megfogalmazza; fejleszti a vitakultúrát és a vita segítségével a szociális kompetenciákat. A könyv ezen kívül még sok lehetőséget kínál különböző tantárgyak tanóráinak színesítésére, számos vitamódszert, vitastílust ismertet. Vannak részletesen kifejtett és a továbbgondolásra alkalmas vitamódszerek.

Feltétlenül ajánlható a könyv minden rutinos, a pályát már régóta gyakorló, valamint pályakezdő tanárkolégának egyaránt. Szinte mindegyik vitamódszer alkalmazható szaktárgyi tanórákon; történelem, magyar irodalom, művészettörténet, idegennyelv óra vagy akár természettudományos órán; földrajz, kémia, fizika, ám a kreatívabb kollégák olvasás közben hamar felfedezhetnek az egyes vitastílusokban újabb felhasználási lehetőségeket is, például osztályfőnöki órához, vetélkedőkhöz.

A szerző módszerét kölcsönözve azzal a gondolattal zárom „A vita” ismertetését, hogy értékelje mindenki saját maga a könyvet annak elolvasása után, akár úgy, hogy kiválaszt egyet a benne feltüntetett vitastílusok közül, követi a könyvben leírt vitázási lépéseket, szabályokat, és kialakítja véleményét a műről logikus érvek és ellenérvek felsorakoztatása után. Ha mindez sikeresen megtörténik, azt gondolom nem vitatható tovább, hogy A vita beváltotta a hozzá fűzött reményeket.